

АНАЛИЗА НАЗИВА СЕЛА ОПШТИНЕ КЊАЖЕВАЦ²

Резиме

Основни задатак овог рада је да истражи топониме из перспективе ономастике и социолингвистике у селима општине Књажевац. Ради се о истраживању рађеном на корпусу који се састоји од назива свих села општине Књажевац у Зајечарском округу. На темељу доступне историјске грађе, испитивања локалног становништва и упита надлежним културним и туристичким институцијама, аутори обрађују 85 топонима изабране општине. У уводном делу рада, даје се кратак историјски преглед општине и описује се њен географски положај, уз осврт на демографске прилике. У делу методологије износи се класификација топонима, а у анализи се дати топоними значењски рашчлањују и сврставају у одговарајуће групе како бисмо се упознали са некадашњим историјским, економским и културолошким оквирима општине Књажевац. На основу типологије топонима предложене од стране Кукрике и Видовића (2012) и уз одређивање изворног референта рад нуди одговарајућу класификацију назива села. Уз одређене специфичности и изузетке, налазимо да називи села у овој области осликавају геоморфолошке и хидролошке карактеристике краја, као и народна веровања условљена историјом и демографијом становништва.

Кључне речи: назив села, Књажевац, топоним, именовање, референт, порекло.

УВОД

Овај рад настоји да истражи имена села општине Књажевац у зајечарском округу из перспективе ономастике и социолингвистике. Рад представља својеврсни наставак истраживања топонима истих аутора и заснива се на сличним теоријским оквирима и методологији као у раду о називима улица у пограничју од стране Миленковић и Стаменковић (2019) са полазиштем у савременом приступу топонимима Кукрике и Видовића (Kukrika i Vidović, 2012). Примереном методологијом сагледане су социјалне и културолошке димензије у називима сваког насељеног места дате општине. Претпоставља се да називи села осликавају наглашену потребу за очувањем сопственог

¹ k.milenkovic-13962@filfak.ni.ac.rs

² Припремљено у оквиру пројекта *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије (179013)*, који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС.

националног, културног, регионалног итд. идентитета, нарочито узимајући у обзир време њиховог настанка. Као и у свим тешким и пресудним временима у историји српског народа, а нарочито у доба подмаклог робовања под Турцима, село је било упориште снаге Срба. Чак је и сам Вук Караџић, за време пред устанке и одмах после њих, а подстакнут презиром према својим отуђеним и Турцима оданим сународницима, истицао: „Народ српски нема других људи осим сељака“ (1827: 101–102). У то време многа српска села претрпела су промене својих дотадашњих назива, а након ослобођења од турске владавине, она су повратила своја стара имена или усвојила нова која су осликавала српски идентитет и баштину. Коришћењем трагова културе уткане у имена и обичаје именована, биће уједно реконструисано и српско и мањинско наслеђе у овој пограничној области.

На самом почетку, осврнућемо се на историјске, географске и демографске прилике књажевачког краја. Након тога, биће објашњени основни појмови из области ономастике, као и изложена детаљна класификација топонима (Кукриќа и Видовић, 2012). У наредним деловима, биће образложена примењена методологија, а затим ће сваки назив села бити значењски разложен и класификован на основу оригиналног (изворног) референта по коме је оно и добило назив. На крају, истраживачи ће понудити опште закључке на основу добијених резултата.

Историјски преглед

Према подацима са званичне интернет презентације општине Књажевац (*Сајт општине Књажевац*, 2019), књажевачки крај насељен је у време праисторије, о чему сведоче бројна станишта, као и пећински цртеж коњаника у Габровници и други археолошки налази. У неким списима, који датирају још из античког доба, овај простор се бележи као део римске провинције Мезија у којој живе Мези, Трачани, Дарданци, Трибали и Тимахи, који су симбиозом са словенским племенима формирали овдашње староседелачко становништво Тимочана, звано Путуклије.

Након тога, о периоду историје књажевачког краја до времена средњег века сведочи римско утврђење *Timacum Minus* код села Равна, са откопаним бедемима, деловима цивилног насеља, и богатом некрополом. Из периода средњег века потичу градови, а данашња села, Равна и Кожељ, црква Свете Богородице у Горњој Каменици и манастир Свете Тројице у Доњој Каменици, грађене у 15. веку, као и први траг имена Гургусовац. Интересантно је да се у старијој литератури помиње Колумбија као назив овог насеља, и то од латинске речи *columba*, што значи голулица и наводи на превод Голубац, мада за овај назив нема археолошких и писаних потврда.

Упоредо са њим употребљавао се веома дуго и назив Гургусовац који, према народној легенди, потиче од голубова гриваша. Под овим именом град се помиње и у турским пописима из 1455. године, а период турске владавине обележио је добар део историје књажева-

чког краја. Иако из тог доба нема пуно записа, познато је да су Турци овај крај освојили 1396. године и припојили га Видинском пашалуку. Запис из 17. века описује тадашњи Гургусовац као војно утврђење са палисадима и топом, са 46 турских и 120 хришћанских кућа. Доба отпора турској владавини започето је Првим српским устанком који је књажевачки крај захватио 1807. године нападом Хајдук Вељка. Нажалост, он га није могао заузети све до српско-руске победе на Малајници, а после српског пораза на Чегру, Турци поново освајају Гургусовац. Падом Србије 1813. године, пао је и Гургусовац, који је поново био прикључен Видинском пашалуку, све до ослобођења од Турака и припајања матици Србији 1833. године. Као подсетник на вишевековну владавину Турака, граду је остала Гургусовачка кула, злогласни затвор за политичке затворенике, познатији као „Српска бастиља“. Кула је запаљена наредбом Књаза Милоша Обреновића, па су њему у част, грађани 1859. године променили име града у Књажевац.

Након тешких економских прилика после ослобођења од турске владавине, обележене бројним наметима, период између два велика рата остао је упамћен по приметном развоју књажевачке општине, а након Другог светског рата и по убрзаном напретку. Отворене су разноврсне занатске радње и радионице, као и први индустријски капацитети, кожаре, циглане и вински подруми, који су Књажевцу омогућили да добије све елементе градске средине.

Географски положај и демографске прилике

Општина Књажевац налази се у источном делу Србије, уз границу са Републиком Бугарском и улази у састав Тимочке крајине. По величини је четврта у Републици Србији, а центар је једне од најпроспранијих општина источне Србије. Претежни део општине Књажевац припада брдско-планинском подручју – смештена је у подгорини Старе планине, и простире се на огранцима Тресисбабе, Девице и Тупијнице. Може се назвати и општином „на три Тимока“ пошто припада сливовима Сврљишког, Трговишког и Белог Тимока (Станковић, 2016: 339).

Подручје општине обухвата 86 насеља, односно 85 сеоских насеља, од којих су нека у фази нестајања. Становништво општине Књажевац убраја се у најстарије у Србији, са просечном старошћу од 48,6 година. Према подацима из последњег пописа

из 2011. године, у општини живи 31.491 становника, од чега 18.404 у самом граду. Просечна густина насељености од 26,2 стан./km², која је знатно испод српског просека, сврстава је у ретко насељене општине. Нешто више од 94% становништва чине Срби, а остатак Роми. Већина села је у изумирању због пресељења становништва у град, и неретко броје само неколико старијих становника. Иако пространа и позната по великом броју насеља, општина Књажевац је слабо настањена, а житељи у селима махом се баве пољопривредном делатношћу (Станковић, 2016: 341).

МЕТОДОЛОГИЈА

52

Референтност, врсте значења и теорије именовања

У свакодневном животу, као и у најстаријим наговештајима лингвистике, именовање представља основну семантичку функцију речи. Сматра се да имена имају две карактеристичне функције у језичком понашању – референтну и вокативну. Референтна функција имена огледа се у употреби номиналних фраза које се односе на људе, предмете, објекте, итд., док вокативна функција служи како би се указало на особу или објекат о коме се говори (Lyons, 1997: 217). Употребом неког имена, говорник претпоставља да ће слушаоци моћи да одреде референта који је он имао на уму, па се стога може закључити да контекст овде игра важну улогу. Властита имена која се односе на одређене објекте или особе називају се односним, или референтним терминима. Референт је, дакле, оно на шта референтност указује, док се сама референтност може дефинисати као однос између стварности, искуства и језика (Saeed, 2003: 11). На основу овога, можемо претпоставити да сваки назив села има изворног референта, па самим тим и етимолошко значење. Међутим, с обзиром на то да значење само по себи не можемо опазити ниједним чулом, не постоји директан начин на који бисмо испитали његову променљивост кроз историју или, пак, универзалност међу језицима (Riemer, 2010: 370).

Кроз историју, даваоци имена су чином именовања приписивали различите карактеристике онима или ономе што су именовали, па се зато сматра да имена носе друштвени, историјски и дескриптивни значај. Андерсон (Anderson, 2007: 99) додаје и да циљеви система именовања могу бити отеловљени у информацијама везаним за сама имена. То могу бити енциклопедијске информације (као што су околности рођења) или лексичке информације (као што је пол). Такође, треба напоменути да конотација коју једна особа везује за неко име може бити другачија од конотације друге особе за исто име. Међутим, када је носилац имена историјски, политички или културолошки значајна особа или место, конотације тог имена углавном су сличне за припаднике дате говорне заједнице који деле исту културу. На тај начин, имена су логично повезана са карактеристикама објеката на који се односе (Lyons, 1977: 220).

Уколико се прати етимологија институционализованих имена места у различитим језицима, кроз грану семантике која се назива ономастика, обично се испоставља да она имају неко порекло. Багби и Сигалов (Bagby & Sigalov, 1987: 474) наводе да властита имена садрже три врсте значења: етимолошко значење (енгл. *etymological meaning*), односно, право значење његовог корена; означавајуће значење (енгл. *signifying meaning*), тј. праву функцију властитог имена; као и друштвено значење (енгл. *social meaning*), или симболику имена које је усвојило неко специфично историјско значење у датој култури. Означавајуће значење сматра се најважнијим јер га сва властита имена садрже; етимолошко значење такође може бити присутно, али се до њега најчешће долази ретроактивно, док је симболичко значење

најмање заступљено.

Бланар (Blanár, 2009: 105) тврди да постоје две групе елемената који се тичу информација које налазимо у властитим именима. Прва група састоји се од појединачно различитих елемената информација који омогућавају одређивање и издвајање појединачних онимијских објеката (нпр. године, висина, физички изглед, адреса, итд. дате особе). Иако ово знање није исто за говорника и слушаоца, постоји извесно преклапање у информацијама које они деле. Овде се могу поменути и унутрашње димензије или семантичке карактеристике које сваки елемент поседује независно од осталих елемената, а то могу бити квалитет, интензитет, специфичност, уопштеност, основност или тачка гледишта (Cruse, 2000: 48–54). Другу групу чине друштвено признати елементи значења, који не зависе од појединца, већ само од дате онимијске класе. Са тим у вези постоје и релативне димензије, као што су неопходност и очекиваност, довољност или истуреност (Cruse, 2000: 54–57).

С обзиром на то да један од задатака овог истраживања јесте да утврди како су дата села добила своје називе, треба поменути описну теорију имена (Frege, 1991; Russell, 1991) и каузалну теорију референтности (Kripke, 1980). У описној теорији имена (енг. *the descriptivist theory of names*), име је назив за знање о референту или за једно или више коначних описа. Код ове теорије, разумевање имена и идентификовање референта зависе од повезивања имена са тачним описом или знањем (Saeed, 2003: 28). Каузална теорија референтности (енг. *the causal theory of reference*) потиче од Крипкеа и представља алтернативу описној теорији имена јер се од говорника не очекује да повеже било какав идентификациони описни садржај са именом (Kripke, 1980: 59). Основна идеја ове теорије јесте да се употреба имена односи на било шта што је са њим повезано на одговарајући начин, а сва властита имена друштвено су наслеђена или позајмљена тако да сви носиоци датог имена формирају каузални (узрочни) ланац у друштвеној заједници (Nelson, 1992: 153).

Топоними и класификација топонима

Откривањем разлога и начина на који су градови и села, или реке и планине добили своје називе кроз векове и у различитим контекстима, долазимо до бољег разумевања духа једног народа, његових мистичних и реалистичних тенденција, као и форми изражавања (Dauzat, 1971: 9). Топоними су извесни „показатељи предела“ (енг. *landscape indicators*) јер због својих карактеристика или значења (стварног или метафоричког) често постану неопходан и ефикасан начин за тачно описивање неког предела или његових специфичних географских карактеристика (Tort & Reinoso, 2014: 1994).

Топоними, односно називи места, представљају устаљене оријентире чија их трајност и непроменљивост чине важним подацима за историјска истраживања (El Fassi, 1984: 18–22). Што је још важније, топоними су сложене семиотичке структуре које појашњавају један слој значења колективног искуства, и то у географском, историјском, језичком, симболичком и друштвено-политичком смислу.

Стога се и наводи да постоје три „помоћне науке топонимије“ – географија, историја и лингвистика, а унутар лингвистике дијалектологија и фонетика (Poigier, 1965). Географски фактори углавном се односе на могућност недвосмисленог упућивања на географске појмове, без чега би свакодневни живот био знатно отежан (Raper, 1996: 150). Историјски фактори, као спој просторних и временских елемената, огледају се у називима који служе као језичке слике битних историјских догађаја. Језички аспект односи се на језик као посредно средство и складиште свих топонима, с обзиром на то да морфологија, синтакса и семантика једног језика у великој мери употпуњују значење. Ово значење представља дословно језичко значење имена, које заједно са симболичким чини целокупно ономастичко значење.

Друштвено-политички фактори присутни су када дође до промене топонима са новом влашћу како би се избрисали идеолошки или симболички трагови претходног режима. Другим речима, нови топоними служе као показатељи на новопројектовану политичку стварност (Batoma, 2006: 1–3). У раду о именима места и људи на Косову и Метохији у средњем веку, Грковић (2006) указује на покушаје албанских научника да докажу како су ови простори њихови исконски, који су у средњем веку освајани од стране српских владара. Ипак, сачувани историјски извори из времена српске средњовековне државе и турски извори из 15. века сведоче о томе да је антропонимија и топонимија на Косову већином српског порекла, од речи општесловенског порекла (Грковић, 2006: 43).

Међутим, на питање зашто неко место носи одређени назив јесте и најтеже одговорити управо због тога што разлози за давање имена често нису у потпуности познати, па се све своди на нагађања. Досадашња истраживања о топонимима не нуде јединствену свеобухватну, универзалну класификацију, нити предлажу класификацију која се односи на све културе, али ипак постављају неколико смерница које би требало узети у обзир приликом анализе, као што су само име, локација, извор именовања и језички елементи (морфологија, синтакса и семантика) (Tent & Blair, 2011: 69). Свакако, прихватљива класификација мора да има довољно специфичних категорија које би обухватиле све топониме и које се међусобно не преклапају, као и да покаже разлике у мотивисаности за давање одређеног имена. Мотивисаност се може дефинисати као механизам или *modus operandi* иза процеса именовања, односно процедуре, методе, стратегије или изворни референти када су они доступни и познати (Tent & Blair, 2011: 80–81).

С обзиром на то да је топонимија руралних области у Србији слабо истражена у односу на државе у региону (Sekereš, 1973; Vidović, 2008; Kukrika i Vidović, 2012), а узимајући у обзир језичку и културолошку блискост ових земаља, рад ће се ослањати на класификацију топонима понуђену од стране Кукрике и Видовића (2012). Имајући у виду интуитивне семантичке компоненте које су релевантне за мотивисаност топонима, као и термине за различите типове мотивисаности, Кукрика и Видовић (2012: 84–85) превазилазе готово све недостатке дота-

дашњих класификација, и предлажу 6 категорија топонима са одговарајућим опционим поткатегијама (Табела 1).

Табела 1.

Класификација топонима

1 Топоними мотивисани геоморфолошким одликама географског објекта

1.1 Географски називи у топонимији (топономастички апелативи и изведенице)

1.1.1 Топономастички називи

1.1.2 Топономастичке метафоре

1.2 Топоними с обзиром на положај, облик и изглед тла или воде

1.2.1 Топоними према положају географског облика

1.2.2 Топоними који означавају облик и површинска својства тла (буквални и метафорични)

1.1.3 Топоними који се односе на састав и особине тла или воде

1.2 Топоними одређени положајем/односом према другим топонимима

1.3 Топоними мотивисани називима биљака

1.4 Топоними мотивисани називима животиња

1 Географска имена од других топонима

2 Топоними мотивисани људском делатношћу

3.1 Привредни објекти

3.2 Одбрамбени објекти

3.3 Топоними према обитавалиштима, јавним просторима и путевима

3.4 Топоними према привредној делатности

3.4.1 Топоними у вези са пољопривредном делатношћу

3.4.2 Топоними у вези са узгојем животиња

3.4.3 Топоними у вези са осталим привредним гранама

3.5 Културно-историјски топоними

3.6 Топоними условљени духовним и верским животом заједнице

3.6.1 Топоними мотивисани именима хришћанских светаца

3.6.2 Топоними по верским заједницама, црквеним грађевинама и поседима

3.6.3 Остаци претхришћанских веровања

3.6.4 Остали елементи духовне културе

4 Топоними антропонимног порекла

4.1 Вишечлани топоними антропонимног порекла

4.1.1 Топоними од антропонима и географског назива

4.1.2 Топоними од антропонима и фитонима

4.1.3 Топоними од антропонима и привредних назива

4.1.4 Топоними од антропонима и назива културно-историјског порекла

4.1.5 Топоними од антропонима и назива за обитавалишта, јавне просторе и путеве

4.1.6 Топоними од антропонима и назива условљених духовним и верским животом заједнице

4.2 Једночлани топоними антропонимног порекла

4.2.1 Топоними антропонимног порекла настали топономастичким суфиксима

5 Топоними етничког и ктетичког³ порекла

6 Топоними нејасног порекла или мотивације

³ Ктетици су присвојни придеви изведени из назива неког места или области (Јелић, 2005; Брборић, 2009).

Ово истраживање представља квалитативну и квантитативну анализу назива села општине Књажевац ради испитивања да ли називи села осликавају наглашену потребу за очувањем и истицањем српског културног и историјског наслеђа и какви су сегменти српске баштине преваходно уткани у топониме овог краја. Комплетни спискови свих насељених места по азбучном реду доступни су на сајту општине Књажевац (2019). Након приступања списку, аутори су истраживали порекло сваког појединачног назива села уз помоћ информација доступних на интернету, и то махом историјских и географских података са званичне интернет презентације општине Књажевац као најверодостојнијег извора, али и консултовањем путем имејла стручњака запослених у Туристичкој организацији и Завичајном музеју Књажевац, као и испитивањем самих житеља када другачије није било могуће доћи до информација. Исцрпан извор података био је и веб-сајт *Порекло* (2019) који се у случају датих села заснива на етнографским проучавањима тимочког краја Станојевића (1913; 1940)⁴ и Јовановића (1924)⁵. По одређивању изворног референта, називи су класификовани у одговарајуће категорије по узору на типологију топонима коју су предложили Кукрика и Видовић (2012). Називи села одабране општине смештени су у сваку од понуђених категорија из оригиналне класификације, са изузетком појединих поткатегија, јер таквих, према примени класификације аутора, није било. Након класификовања топонима према изворним референтима, дато је и додатно образложење настанка назива села, уз коментар аутора о свакој категорији која је заступљена. Треба напоменути и да су поједини топоними због своје природе класификовани у више од једне категорије.

РЕЗУЛТАТИ

У овом делу биће извршена класификација 85 назива села књажевачког округа, чији је списак села доступан на сајту општине Књажевац (2019), као и образложени начини њиховог настанка.

4 Станојевић, М. „Заглавак”. *Српски етнографски зборник* (књига XX), Насеља српских земаља (књига 9). Београд, 1913.

Станојевић, М. „Тимок”. *Српски етнографски зборник* (књига LV), Насеља и порекло становништва (књига 29). Београд, 1940.

5 Јовановић, П. „Бања”. *Српски етнографски зборник* (књига XXIX), Насеља и порекло становништва (књига 17). Земун, 1924.

Табела 2.

Класификација назива села општине Књажевац

1	Топоними мотивисани геоморфолошким одликама географског објекта
1.2	<i>Географски називи у топонимији (топономастички апелативи и изведенице)</i>
1.2.1	Топономастички називи
1.2.2	<i>Топономастичке метафоре (Дебелица, Зубетинац, Старо Корито, Сврљичка Топла, Шуман Топла, Штитина)</i>
1.3	<i>Топоними с обзиром на положај, облик и изглед тла или воде</i>
1.3.1	<i>Топоними према положају географског облика (Подвис)</i>
1.2.2	<i>Топоними који означавају облик и површинска својства тла (буквални и метафорични) (Влашко Поље, Вртовац, Горња Каменица, Доња Каменица, Кална, Старо Корито)</i>
3.2.3	<i>Топоними који се односе на састав и особине тла или воде (Балта Бериловац, Бели Поток, Буџе, Јаловик Извор, Локва, Поној, Црвење)</i>
3.3	<i>Топоними одређени положајем/односом према другим топонимима (Горња Каменица, Доња Каменица, Горња Соколовица, Доња Соколовица, Горње Зуниче, Доње Зуниче, Старо Корито)</i>
3.4	<i>Топоними мотивисани називима биљака (Васиљ, Габровница, Шести Габар, Горње Зуниче, Доње Зуниче, Глоговац, Дреновац, Јелашница, Орешац, Папратна, Репушница, Равно Буџе, Трновац)</i>
3.5	<i>Топоними мотивисани називима животиња (Горња Соколовица, Доња Соколовица, Жтне, Вушница)</i>
4	Географска имена од других топонима (Алдинац, Алдина Река, Балановац, Балинац, Видовац, Грезна, Дреник, Жуковац, Јања, Кожељ, Петруша)
5	Топоними мотивисани људском делатношћу
3.1	Привредни објекти
3.2	<i>Одбрамбени објекти (Градиште, Штитарац)</i>
3.3	<i>Топоними према обитавалиштима, јавним просторима и путевима (Валевац, Крента, Лепена, Потркање)</i>
3.4	<i>Топоними према привредној делатности</i>
3.4.1	<i>Топоними у вези са пољопривредном делатношћу (Вина, Скробница)</i>
3.4.2	<i>Топоними у вези са узгојем животиња</i>
3.4.3	<i>Топоними у вези са осталим привредним гранама (Балта Бериловац, Горња Соколовица, Доња Соколовица, Трговиште)</i>
3.5	Културно-историјски топоними
3.6	<i>Топоними условљени духовним и верским животом заједнице (Божинавац, Булиновац, Вртовац, Дејановац, Зоруновац, Мучибаба, Причевац, Стањинац)</i>
3.6.1	<i>Топоними мотивисани именима хришћанских светана</i>
3.6.2	<i>Топоними по верским заједницама, црквеним грађевинама и поседима</i>
3.6.3	<i>Остаци претхришћанских веровања</i>
3.6.4	<i>Остаци елементи духовне културе</i>
4	Топоними антропонимног порекла (Витковац, Микићево)
4.1	<i>Вишечлани топоними антропонимног порекла</i>
4.1.1	<i>Топоними од антропонима и географског назива (Влашко Поље)</i>
4.1.2	<i>Топоними од антропонима и фитонима</i>
4.1.3	<i>Топоними од антропонима и привредних назива</i>
4.1.4	<i>Топоними од антропонима и назива културно-историјског порекла</i>
4.1.5	<i>Топоними од антропонима и назива за обитавалишта, јавне просторе и путеве</i>
4.1.6	<i>Топоними од антропонима и назива условљених духовним и верским животом заједнице</i>
4.2	<i>Једночлани топоними антропонимног порекла</i>
4.2.1	<i>Топоними антропонимног порекла настали топономастичким суфиксима (Берчиновац, Јаковац, Каличина, Кандалица, Миљковац, Радичевац, Ргоште, Стањинац, Шарбановац)</i>
5	Топоними етичког и ктетичког порекла (Црни Врх, Татрасница, Бањски Орешац, Ошљане, Сврљичка Топла)
6	Топоними нејасног порекла или мотивације (Дрчиновац, Иново, Слатина, Стогазовац, Штрбац)

Образложење сврставања топонима у дате категорије⁶

Извори **топономастичких метафора** могу бити разнолики, а у књажевачкој топонимији одразили су се својства тла (*Дебелица*), изглед рељефа (*Зубетинац*) и положај села (*Штипина*), предмети из свакодневне употребе тадашњег становништва, односно корита (*Старо Корито*) и климатски услови (*Сврљишка Топла*). Према наводима мештана, име села *Дебелица* потиче од тога што има плодну, „дебелу“ земљу, а *Зубетинац* отуд што се око села пружа планински ланац изрецкан брдима – висовима, тако да ланац изгледа као вилица са зубима. И сами сељаци тако издигнуте висове зову „зуб“. Назив села *Штипина* највероватније потиче од положаја села, јер је као у некој „штипаљци“, притиснуто и са једне и са друге стране, између две косе (*Порекло*, 2019). Треба напоменути да се топоним *Старо Корито* може сврстати у још две категорије, тј. топониме који означавају облик и површинска својства тла пошто је село добило име по коритастом облику земљишта, као и у топониме одређене односом према другим топонимима јер је назив *Старо Корито* дат како би се разликовао од Новог Корита, које мештани зову и Загорско Корито. На основу података добијених од Завичајног музеја Књажевац, у случају *Сврљишке Топле*, предање каже да је турски ага, који је био запосео стару римски кулу у селу, био и „кум“ овом селу. Прича се да је ага лично дошао да види како се „сместила раја“ када је завршено са пресељењем. Тог дана је било толико топло да је ага морао да откопча појас, и док је тако покушавао да се мало охлади, стално је нешто мрмљао. Људи су питали његове војнике шта то ага себи у браду прича. Када је ага то чуо, нашим језиком им је одговорио: „Овде је много топло, топло. Место је много топло!“, и тако временом село назваше Топла. Свој опис Сврљишка, добила је касније јер је тамо, нешто северније, у другој клисури, такође, постојало село Топла (*Шуман Топла*) па да не би било забуне назваше га *Сврљишка Топла*, јер му је стари град Сврљиг био у непосредној близини.

Од **топонима према положају географског облика** издвајамо *Подвис*, старо рударско насеље које је назив добило по томе што се налази испод високог брега „виса“ (под вис) званог Големи камен, са кога се пружа панорамски поглед на околна места, као и на Књажевац. Сам *Подвис* је опкољен са доста високих брегова „висова“, па је вероватно по томе и добио име.

Топоними који означавају облик и површинска својства тла углавном су придевског порекла, као што се може приметити у случају књажевачког округа. *Влашко Поље* настало је крајем 18. века, насељавањем влашког становништва које је бежало од Турака. Тако је назив овог села резултат комбиновања пристиглог становништва и конфигурације терена (заталасана висораван), па се може сврстати и у

⁶ Посебно захваљујемо Јелени Куртић, кустосу етнологу Завичајног музеја Књажевац, и Туристичкој организацији општине Књажевац на свесредној помоћи у проналажењу изворних референата датих топонима. Захваљујемо и проф. др Драгољубу Б. Ђорђевићу на помоћи у одабору општине са изузетно разноликим топонимима села.

категорију **топонима насталих од антропонима и географског назива**. Према подацима добијених од Туристичке организације Књажевац, за *Вртовац* се сматра да је име добио по многобројним вртачама насталим од копања руде (које су временом затрпане). Верује се да је у доба Римљана прикупљена руда ношена у Ковачев до и Златарницу, где се у неколико кованица ковао новац. Поред тога, ту су још и *Горња* и *Доња Каменица* назване према стеновитом и каменитом подручју на ком су смештене, затим *Кална* која је добила име по речи „кал“, што на латинском и турском значи блато, којег је било свуда око насеља, и *Старо Корито* које је већ поменуто.

Топоними који се односе на састав и особине тла или воде обухватају села *Балта Бериловац*, *Бели Поток*, *Бучје*, *Јаловик Извор* и *Црвење*. Према једној од легенди, *Балта Бериловац* је први део назива добио од старе словенске речи „балта“, што значи језеро (*Порекло*, 2019). У ову категорију се може сместити и *Бели Поток* из очигледних разлога. На основу података добијених од Завичајног музеја Књажевац, једног пролећа у овом селу изненада је нашла велика вода, као набујали поток, и „просекла“ брдо. Пошто Турци нису могли да пролазе туда, затворише извор са девет бивољских кожа, те је та вода „изашла“ у Мирово код Ртња. Како је брзи поток стварао белу „пену“, село прозваше *Бели Поток*. Што се тиче *Бучја*, оно лежи на Големој реци која се пробија кроз теснаце и гради многобројне водопаде или „букове“, како их зову у књажевачком крају. По овим „буковима“ село је названо *Бучје* (*Порекло*, 2019). Према подацима Туристичке организације Књажевац, назив села *Јаловик Извор* је геоморфолошко-хидролошког порекла – од извора на падинама узвишења Јаловик. Слично је и са селом *Локва*, названом по облику земљишта, локвини, у близини двеју река, где је некада постојало језеро. Тако је и *Црвење* названо по глини, земљи „црвеници“, где су Књажевчани одувек вадиле глину. Назив села *Понор* везан је за пресељење становништва ниже у падине Тресибабе услед бега од Турака. У новом селу извире речица која 200-300m ниже понире, па је по томе и село добило име *Понор*.

Топоними одређени положајем/односом према другим топонимима најчешће настају од придева и именице, при чему се однос међу самим топонимима исказује антонимним паровима придева (*Kukrika i Vidović*, 2012: 132). У случају топонима уврштених у ову групу (*Горња Каменица*, *Доња Каменица*, *Горња Соколовица*, *Доња Соколовица*, *Горње Зуниче*, *Доње Зуниче*, *Старо Корито*), антонимни пар *горњи* – *доњи* изражава просторне, а *стари* – *нови* временске односе.

Топоними мотивисани називима биљака убрајају *Васиљ*, *Габровницу*, *Шести Габар*, *Горње* и *Доње Зуниче*, *Глоговац*, *Дреновац*, *Јелашицу*, *Орешац*, *Папратну*, *Репушицу* и *Равно Бучје*. На основу података добијених од Завичајног музеја Књажевац, а по једном народном предању, село *Васиљ* је име добило по некој трави „девесиљ“ (слично русавели), за коју се верује да и данас расте на брду Врлеици. (Девесиљ је кртоласта биљка која надземне изданке пушта у рано пролеће. Лишће јој је отворенозелене боје у виду китасте цвасти.) Али

како ретко расте, девојке и жене су стално на Биљарни петак пред Турђевдан трагале, поред осталог лековитог биља, и за овом ретком травом. Набрани девесиљ ушиван је у јастучиће и ношен у недрима као амајлија. Биљка девесиљ је била сигуран лек, верује се, против „чуме и девет јаких сила – девет опаких болештина“. И овде се верује да је чума „жена у белом која иде по свет и мори они које је Бог одредио“. У случају *Горњег* и *Доњег Зунича*, ова села су имена добила по дивљим јагодама које народ зове „жунке“. Прича се да их је много било око села, па су ројеви пчела долазили на њихове цветове. Из страха да не нападну децу, бабе су им за та места стално говориле: „Овде су, овде ниче!“, па је отуда временом постало *Зуниче*. Порекло назива села *Габровница* и *Шести Габар* везује се за густе грабове шуме у време доласка првих становника у ова села. Почетком 19. века, како народ каже, настањено је прво село око шест великих габрова. По другима, ти први досељеници су дошли од Књажевца преко Горње Каменице и бројали велике габрове, а око шестог се настанили, јер се ту њихова стока задржала. Остала села из ове категорије у својим именима имају „уметнуте“ називе одређених биљака, па је тако *Глоговац* назван по глогу, *Дреновац* и *Трновац* по дрењу и трњу у коме се народ крио од надирања Турака у Тимок, *Јелашиница* по јели, *Орешац* по ораћу кога има много у атару овог села (*Порекло*, 2019). *Папратна* је названа по папрати која је некада бујала у целој околини, па се од ње нису могла орати брда, а данас је има само на стеновитим местима. *Репушица* је добила име по биљци репух којом овај крај обилује, а *Равно Бучје* по високој и густој буковој шуми. Наиме, са Хајдучког камена, равномерни врхови ових дебелих стабала букве, коју овде народ зове „бучја“ личили су на раван зелени ћилим, па отуда име *Равно Бучје*.

Топоними мотивисани називима животиња у књажевачком округу воде порекло од птица, као у називима *Горње* и *Доње Соколовице*. Према народном предању, у овом крају је некада било много соколова које су Турци хватали, питомили и обучавали их лову, а чак се и некакав данак плаћао у соколовима (*Порекло*, 2019). На основу података добијених од Завичајног музеја Књажевац, у ову групу треба сврстати и топоним *Жлне* јер је на месту садашњег насеља била шума ретких горостаса храстова у чијим су се шупљарима легла јата жуна („жлна“ – овај назив и данас важи у *Жлну* за ову врсту птица). Крчењем шума и досељавањем становништва из поменутих насеља створено је ново село и добило име *Жлне*. Назив *Туштица* је онома-топејског порекла и потиче, по предању, од птица којих је овде било много па се стално чуло „ћуш, ћуш“ (као „иш, иш“).

Географска имена од других топонима обухватају *Алдинац* и *Алдину Реку* назване према истоименој реци, односно потоку, *Балановац* по потоку Балановачка река, *Балинац* по истоименој коси, *Видовац* по Видовској реци, *Грезну* по Грезанском пољу, *Дрвник* по оближњем месту Мил-Дрвник, *Жуковац* по месту Жуково из кога су се населили становници овог села, *Јању* по Јањској реци, *Кожељ* по старом граду који се налази на вису изнад села, *Ошљане* по Ошљанској реци, и *Пе-*

трушу по првобитном селу у близини (Порекло, 2019).

Поткатегорија **топонима мотивисаних људском делатношћу** обухвата оне који су настали од **одбрамбених објеката**. Имајући у виду бурну историју књажевачког округа, и чињеницу да је сам град спаљиван пет пута између 18. и 20. века од стране Аустријанаца, Турака и Бугара (Станковић, 2016: 340), не чуди да је једно од села названо управо *Градиште* по градишту, градској руини, која се налази према селу на једној стени. У изворном значењу, реч „градиште“ односи се на рушевине старих градова-тврђава – најчешће из средњег века или османског времена. Такође, овде посредно можемо уврстити и *Штитарац*, назван по досељеницима који су по доласку овде, заштитили ову земљу, од хајдука који су боравили у планинама, па и отуда и назив.

Топоними названи према обитавалиштима, јавним просторима и путевима обухватају четири назива – *Валевац*, *Крента*, *Лепена* и *Потркање*. Иако нису у посредној вези са путевима, топоними *Крента* и *Потркање* воде порекло од кретања, па се могу непосредно довести у везу са овом категоријом. Према подацима Завичајног музеја Књажевац, за село *Крента* народ приповеда да се прво звало Кресна, али је због сталног пресељавања и кретања променило име у *Крента*. Такође се претпоставља да је село *Потркање* добило име по томе што су Зуничани који су имали земљу с друге стране Тимока стално журили и трчали да би стигли на имање пре кише или изливања Тимока. То стално трчање и журба, „потрчање“ како се каже, вероватно је касније трансформацијом добило име *Потркање*. Што се тиче *Лепене*, предање каже да су се сва села испод Маглена надоле видеде издалека, иако разбацана по пропланцима. Куће су им биле „лепене“, а неке и окречене у бело. Кад би некога ко би се враћао одозго упитали „Куде је био?“, одговарао би: „Горе код они лепенци!“, и тако је настала *Лепена*. *Валевац* је назван од стране Римљана јер је поред села ишао Римски пут од Сврљига за Равну и даље према Дунаву. Са пута се село није видело па су га Римљани назвали Вален, што значи остављено село.

Топоними у вези са пољопривредном делатношћу присутни су код *Вина* и *Скробнице*, на основу података добијених од Завичајног музеја Књажевац. Сам назив села *Вина* наговештава да оно није толико старо и да припада новијем датуму. Назив му је настао на тај начин што се ово насеље некада, до појаве филоксере (сушибубе) пред крај 19. века, истицало веома развијеним виноградарством на домаћој подлози. Вино је и по квалитету било познато у ближој, а и у даљој, околини – за вино се ишло у насеље *Вина*, па се тај назив постепено пренео и на само село. Назив *Скробница* потиче из времена турске владавине и имало је погрдан тон, јер су људи, услед сиромаштва, овде претежно јели скроб. Ипак, временом је постало и остало званичан назив за ово село, те је преко скроба – принудне хране ових људи, насеље и добило своје име *Скробница*.

Топоними у вези са осталим привредним гранама у књажевачком округу односе се на активности лова и трговине о чему сведоче

називи *Балта Бериловац*, *Горња Соколовица*, *Доња Соколовица*, *Трговиште* (Порекло, 2019) и *Мањинац*. Други део назива села *Балта Бериловац* потиче од места на коме су се ловци окупљали, односно, „сабирали“, и одагле кретали у лов. Како је већ поменуто, *Горња* и *Доња Соколовица* биле су места где је за време турске владе, а можда и раније, обављан лов на соколове. *Трговиште* је назив добило по старом тржишту, односно, трговишту. У посредној вези са овом категоријом јесте и *Мањинац*. Према подацима добијених од Завичајног музеја Књажевац, у близини овог села некада су биле многобројне пивнице са казанима за ракију. Пошто су пивнице биле доста удаљене од села, после 1815. године неки Турчин је одобрио да се те породице „ману“ старог села и доселе код својих пивница, и тако је то ново село добило име *Мањинац*.

Топоними условљени духовним и верским животом заједнице обухватају села *Божинавац*, *Булиновац*, *Вртовац*, *Дејановац*, *Зоруновац*, *Причевац* и *Стањинац*. У ову категорију спадају села која су своје називе добила према народним веровањима, а у вези са призивањем благостања или одагнавањем страхова тадашњих житеља. На пример, према подацима Туристичке организације Књажевац, за настанак назива села *Вртовац*, везују се две приче. По једној, село је добило име по томе што се стално чума „вртела“ око села. Против ове „напасти“ село се бранило тако што су преко ноћи два пара „волова близнета“ и два брата близанца ћутећи три пута орали бразду око села – да се народ „заврти“. По другој, село је добило име за време Турака, јер како су ови сељаци били непослушни, они су говорили за њих: „Ово су опаки и вртени људи“. Постоји и трећа прича о настанку овог топонима, али она је сврстава у категорију топонима који означавају облик и површинска својства тла, што је поменуто раније. На основу података добијених од Завичајног музеја Књажевац, села *Зоруновац* и *Божинавац*, по народним причама, добила су имена јер су била у почетку веома сиромашна, па је било „зор“ за новац, а „бојји новац“ надали су се да ће наћи Божиновчани изнад Корита, где је било прво село. Духовни мотиви присутни су и у предању о настанку назива *Дејановца*. Наиме, мештани приповедају да је некада туда пролазио некакав владика који нигде није могао наћи миро. Кад је дошао у ово село, нађе миро у једноме орачу („у оре“). Тада благослови ово село речима: „Е, да Бог да ово село навек да сваки!“ (тј. да живи), а отуда се село назове *Дејановци* (Порекло, 2019). Извори Завичајног музеја Књажевац наводе да су свакодневне недаће српског живља у доба Турака нашле свој израз и у називу села *Мучибаба*. Турске караване хајдуци су стално пресретали и одузимали им злато, па су зато Турци вршили одмазду над сељацима. Због тога се нека баба пријавила да пренесе злато Турцима. Међутим, хајдуци су се, трагајући за тим златом, досетили да једна баба непрестано иде путем и преде у време кад Турци сакупљају харач. Зато су је једном зауставили и претресли (Тресибабa), мучили је (*Мучибаба*), а потом јој избили зуб (Бабин зуб) да би признала где је сакрила дукате. Слично је и са називом *Булиновац*, јер је некада у селу живео неки Турчин који је сакупљао харач

од мештана. Сељаци су често носили новац његовој жени Були, па су причали: „Носио сам Були новац“ – и село је добило име *Булиновац*. О настанку назива *Причевац* говори легенда према којој је чума толико морила становништво да је остао само један свињар „за причу“, да прича пропаст својих, а од кога се село поново намножило и отуда прозвало *Причевац* (*Порекло*, 2019). Према подацима добијених од Туристичке организације Књажевац, за порекло назива *Стањинац* везују се два народна предања. Према једном, за време Турака, ово се село звало Реброво, јер је било насељено уз једну косу која се у овом крају назива „ребро“. Оно је имало стотињак кућа, уз сам друм, из којих су многи почели да се расељавају кад је звладала куга. Тако је на месту данашњег центра села остало само седам кућа. Да би се зауставиле невоље и стало расељавање, дато је ново име селу *Стањинац* (у народу је владало веровање да када деца умиру, новорођеном детету треба дати име Станко, Стана и сл. да би се умирање зауставило). Друга верзија говори о томе да су некада у околини овог села биле густе и непроходне шуме. Зато је ту било много хајдука који су бранили збегове из околних села и који су овде остајали/стајали дуго, па се од неких збегова оформило село *Стањинац*. Постоји и треће предање о настанку овог топонима које би га сврстало у наредну категорију.

Од **топонима антропонимног** порекла издвајамо *Витковац* и *Минићево*. *Витковац* је име добио по првоборцу Владимиру Живковићу Витку, мештанину тог села. Страдао је у Другом светском рату, па су мештани њему у част свом селу дали његово име. *Минићево* је названо по народном хероју Милуну Минићу који је 1942. године погинуо у борби са четницима Косте Пећанца у близини овог места (*Порекло*, 2019).

Поткатегорију ове групе **чине топоними настали топономастичким суфиксима** у којој се издвајају *Јаковац*, *Миљковац* и *Радичевац* који су имена добили по оснивачима села, деди Јакову, затим Миљку, првом човеку који се населио на том месту након што су Турци три пута палили некадашње село, и извесном Радичи, додавањем суфикса *-овац* и *-евац*. Овде можемо поменути и *Стањинац* чији назив потиче од антропонима Стањинин и суфикса *-ац*. Према подацима добијених од Завичајног музеја Књажевац, на путу за Пирот, близу Бигра, на месту званом Столичка, налазио се хан који су Турци једном запалили. Кафеџија, који се звао Стањинин, пошто је остао без механе, настани се изнад ње, на месту данашњег села и по његовој фамилији то село доби име *Стањинац*. Такође, топоним *Кандалица* води порекло од буљубаше Канде (на турском „крвави“), који је своје конаке сместио у средини околних појата изабравши за себе најбољи посед, а *Каличина* по оснивачу, бегу Калчи. Ово насеље било је мало, свега 4-5 кућа и просто су га звали „Калчино село“, а од тога је касније, реч по реч, постала *Каличина*. Ту је и *Ргоште*, названо по велепоседнику Рогошу.

У **топониме етничког и ктетичког порекла** можемо сврстати *Црни Врх* назван по првим мештанима Црногорцима који су населили скоро неприступачне пределе овог краја до којих се могло доћи само

саоницама, као и *Ошљане*, од првих досељеника и оснивача овог села из Загорја у Бугарској, од старог назива „осљ“ (осланињ, мн. Ослане) (*Порекло*, 2019). На основу података добијених од Завичајног музеја Књажевац, назив села *Татрасница*, по једном предању, везан је за веровање да је у ово подручје дошао неки Татарин и ту се оженио лепом девојком. Временом је његова породица расла те је његова махала добила име Татар мала. Претпоставља се да је од те мале село касније добило име *Татрасница*. Имена као што су *Берчиновац*, *Шарбановац* и сл. упућује на старо овдашње становништво, Влашко и Трачанско. Шарван је влашко име које се често појављује на нашим писаним споменицима, па се може претпоставити да су први становници били влашког порекла и да је име добило по првој насељеној породици. Топоними ктетичког порекла *Бањски Орешац* и *Сврљшика Топла* настали су од присвојних придева изведених из назива места Бања и Сврљиг.

Табела 3.

Квантитативни приказ категорија и поткатегорија топонима

Категорије и поткатегорије	Укупно
Топономастичке метафоре	6
Топоними према положају географског облика	1
Топоними који означавају облик и површинска својства тла	6
Топоними који се односе на састав и особине тла или воде	7
Топоними одређени положајем/односом према другим топонимима	7
Топоними мотивисани називима биљака	13
Топоними мотивисани називима животиња	4
Географска имена од других топонима	11
Одбрамбени објекти	2
Топоними према обитавалиштима, јавним просторима и путевима	4
Топоними у вези са пољопривредном делатношћу	2
Топоними у вези са осталим привредним гранама	5
Топоними условљени духовним и верским животом заједнице	8
Топоними антропонимног порекла	2
Топоними од антропонима и географског назива	1

Топоними антропонимног порекла настали топономастичким суфиксима	9
Топоними етничког и ктетичког порекла	5
Топоними нејасног порекла или мотивације	5

ЗАКЉУЧАК

У складу са одабраном типологијом, може се приметити да су најзаступљеније поткатогеорије прве групе, односно, топонима мотивисаних геоморфолошким одликама географског објекта. Уколико се у обзир узме чињеница да су људи при насељавању бирали места која обилују водом и плодним земљиштем, имају благу климу и пригодан рељеф, није изненађујуће да је управо највећи број топонима условљен геоморфолошким и хидролошким приликама краја. Такође, извесна креативност у називима села огледа се и у топономастичким метафорама, а интересантно је да су досељеници некада бирали и тешко приступачан терен како би избегли надирање Турака. Већи број топонима одређен је и положајем или односом према другим топонимима, што наговештава извесне временске или просторне промене међу старијим и новонасталим селима, као и топонимима који потичу од других топонима, углавном потока, река или остатака пређашњих градова око којих се становништво насељавало.

Убедљиво најмногбројнију поткатогеорију чине топоними мотивисани називима биљака, што се може објаснити тиме да су дрвеће и биље били присутни у различитим сегментима свакодневног живота тадашњег становништва. Густе шуме и жбуње чинили су згодна места за скривање од Турака, а поља богата разноврсним биљем за испашу стоке, народну медицину или прикупљање плодова. Овде се могу поменути и топоними мотивисани пољопривредном делатношћу, а у вези са биљним културама које овде успевају или су некада преовладавале у исхрани. Поред тога, ту су и топоними мотивисани називима животиња, али у знатно мањем броју у односу на биљке, јер су у овим крајевима углавном боравиле различите врсте птица. Отуда се јављају и топоними који воде порекло од ловачких активности, и то управо у вези са птицама присутним у овом крају.

Следећу обимну категорију чине топоними условљени духовним и верским животом заједнице, где спадају села која су своје називе добила према народним легендама и веровањима. Будући да су становници били суочени са сиромаштвом, турским зулумом и високом стопом смртности услед недостатка медицине, неколико села је добило називе чија значења призивају благостање и одагнавају страхове и недаће тадашњих житеља.

Код топонима антропонимног порекла преовладавју они изведени топономастичким суфиксима, најчешће од имена оснивача села, међу којима највише има Срба, затим Турака, али и Црногораца, Буга-

ра, Татара и Влада. Иако у малом броју, присутна су и села названа по првоборцима овог краја у Другом светском рату.

На основу анализе претраженог корпуса, закључује се да је топонимија књажевачког округа прилично разнолика и богата. Свакако се може рећи да је демографска структура становништва у доба првих досељеника, као и у доба турске владавине, имала утицаја на његову топонимију о чему сведочи неколико назива села. Ипак, уз одређене специфичности и изузетке, налазимо да називи села у овој области пре свега осликавају геоморфолошке и хидролошке карактеристике краја, као и народна веровања условљена историјским дешавањима и демографијом становништва.

ЛИТЕРАТУРА

- Anderson, J. M. *The Grammar of Names*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Bagby, L., & P. Sigalov. "The Semiotics of Names and Naming in Tolstoj's 'The Cossacks'". *The Slavic and East European Journal* 31, 4 (1987): 473–489.
- Batoma, A. "African Ethnonyms and Toponyms: An Annotated Bibliography". *Electronic Journal of Africana Bibliography* 10, 2006. Available at: <https://ir.uiowa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=ejab>, приступљено 23. 12. 2018.
- Blaňar, V. *Proper Names in the Light of Theoretical Onomastics*. Martin: Matica Slovenská, 2009.
- Брборић, В. „Називи насељених места, њихови етници и ктетици у правописним речницима српског језика“. *Развојни процеси и иновације у српском језику* 1 (2009): 327–339.
- Грковић, М. „Имена места и људи на Косову и у Метохији у средњем веку“. *Срби на Косову и у Метохији: Зборник радова са научног скупа* (PDF). Београд: Српска академија наука и уметности, (2006): 43–51. Архивирано из оригинала (PDF) на датум 21. 05. 2009. Приступљено 14. 10. 2019.
- Cruse, A. *Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Dauzat, A. *La toponymie française*. Paris: Payot, 1971.
- El Fassi, M. "Toponymy and Ethnonymy as Scientific Aids to History". *African Ethnonyms and Toponyms: Report and Papers of the Meeting of Experts*, (1984): 18–22. Paris: UNESCO.
- Frege, G. "On Sense and Nominatum". In *Meaning and Truth: Essential Readings in Modern Semantic*, edited by J. L. Garfield and M. Kiteley, 35–53. New York: Paragon House, 1991.
- Јелић, М. „Нормирање етника и ктетика“. *Примењена лингвистика* 6 (2005): 177–182.
- Караџић-Стефановић, В. *Даница*. Беч, 1827.

- Kukrika, I., i D. Vidović. „Toponimija sela Kotezi u Popovu“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 38/1 (2012): 123–144.
- Kripke, S. *Naming and Necessity*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1980.
- Lyons, J. *Semantics*. Volume I. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Миленковић, К. и Д. Стаменковић. „Називи улица у пограничним областима источне и југоисточне Србије“. *Балканске синтезе* 6, 1 (2019).
- Nelson, R. J. *Naming and Reference. The link of word to object*. London: Routledge, 1992.
- Poirier, J. *Toponymie. Méthode d'enquête*. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1965.
- Raper, P. E. *United Nations Documents on Geographical Names*. Pretoria: Names Research Institute, 1996.
- Riemer, N. *Introducing Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Russell, B. “On Denoting”. In *Meaning and Truth: Essential Readings in Modern Semantics*, edited by J. L. Garfield and M. Kiteley, 87–103. New York: Paragon House, 1991.
- Saeed, J. I. *Semantics*. 2nd ed. Blackwell Publishing, 2003.
- Sekereš, S. „Antroponimija i toponimija Vuke i okolnih sela“. *HDZ*, knj. 3 (1973): 319–331.
- Станковић, С. *Србија. Градови. Општине. Насеља*. Београд: Службени гласник, 2016.
- Tent, J., & D. Blair. “Motivations for Naming: The Development of a Toponymic Typology for Australian Placenames”. *Names* 59, 2 (2011): 67–89.
- Tort, J., & A. S. Reinoso. “Toponyms as ‘Landscape Indicators’”. *Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*, (2014): 1987–2016.
- Vidović, D. „Toponimija sela Dubljani u Popovu“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 34 (2008): 431–448.

Званичне интернет презентације

- Општина Књажевац
<http://www.knjazevac.rs/>, приступљено 14. 10. 2019. год.
- Туристичка организација општине Књажевац
<http://www.tokenjazevac.org.rs/>, приступљено 14. 10. 2019. год.
- Завичајни музеј Књажевац
<http://www.muzejknjazevac.org.rs/>, приступљено 14. 10. 2019. год.

Порекло

<https://www.poreklo.rs/2018/01/28/okruzi-gradovi-i-sela-u-centralnoj-srbiji/>, приступљено 14. 10. 2019. год.

Попис у Србији 2011. године

<http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Nacionalna%20priпадnost-Ethnicity.pdf>, приступљено 14. 10. 2019. год.

THE ANALYSIS OF VILLAGE NAMES IN THE MUNICIPALITY OF KNJAŽEVAC

Summary

The main aim of this research paper is to examine the village toponyms in the Municipality of Knjaževac from an onomastic and sociolinguistic perspective. It is a corpus-based research that encompasses all the village names of Knjaževac, a municipality in the Zaječar District. Relying on the available historical data, surveying the local residents, and the official cultural and tourist institutions, the authors have investigated 85 toponyms within the chosen municipality. The introductory part includes a brief historical, geographical, and demographic overview of the municipality. The toponym classification is introduced within the methodology section, and the analysis offers a meaning-based categorization in order to get acquainted with the historical, economic and cultural framework of the municipality of Knjaževac. Based on the toponym typology suggested by Kukrika and Vidović (2012), as well as the identification of original referents, the paper offers a corresponding classification of village names. With the exception of certain specificities, we find that village names in this area reflect geomorphological and hydrological characteristics of the area, as well as myths and legends related to the history and demographics of its inhabitants.

Key words: village name, Knjaževac, toponym, naming, referent, origin.